בכורות ח: ויכוח זקני אתונה עם רבי יהושע

ביאוריו מהרש״א ובעל בן־אישׁ־חי

סוגיית ׳סבי דבי אתונה׳ היא מן האגדות העמוקות. נביא כאן תמצית משני ביאורים - **מהרש״א** בחידושי האגדות, **ורבנו יוסף חיים** מִבגדד כפי שפורסם לאחרונה מכת״י (בקובץ רב ברכות, גליון ח, אלול ה׳תשפ״א; עמ׳ יא-יז).

	המקור בגמ׳ (מתורגם)	**מהרש״א**	**רבי יוסף חיים**
א	המבקש לשׂאת אשה ואין נותנים לו, מה רואה שהולך לחפשׂ במעמד **גבוה יותר**? ר׳ יהושע: אולי ימצא בת־מוֹלו דווקא גבוה, כיתד	הקב״ה חיפש אומה שתסכים לקבל תורה, ולא מצא (ע״ז ב:) - ודאי שאח״כ לא הלך אל אומה מרוממת יותר אלא אל **אומה פחותה**! ר׳ יהושע: התורה כְּיָתֵד, שהכל תלוי בה; אין לָנֶעֱצוֹ בתחתית הקיר, אין מה לִתלות שם, אלא למעלה - בישראל, בעלֵי אחיזה בעולם העליון, במקום גבוה כזה אפשר שהעולם יהיה תלוי בו.	שני מִקְדָּשִׁים קיבלתם ולא נתקיימו בידיכם, כל־שכן שלא תזכו לקיום **בַּיִת שלישי**! -שני המִקדשים נעשו בידי אדם, ועיקר הבטחתֵנו למעשה ידיו יתברך, ולכן יתקיים בידינו.
ב	מַלווה שנפרע בקושי, מדוע **מַמשיך להלוות** לאחרים? -החוטב עצים, אף שהחבילה כבֵדה לו מַמשיך לחטוב, עַד שיבוא מישהו לעזרוֹ	הקב״ה נתן לכם **התורה** כהלוואה, ולא שמרתם מצוותיו - למה יִתֵּן לכם ברית חֲדשה לימי **המשיח**?! והשיב: אנו לומדים כל התורה כמצוַת ה׳ עלינו, ואינו יכולים לשאת כל עול המצוות יחד, שחלקן בארץ ובמקדש, ולעתיד נשוב לגבולנו ונחדש כל המצוות	הקב״ה נתן לאדם **חיים ושפע** כדי שיעשה מצוות, וכיוון שראה שהאדם מְקלקל מעשיו, מדוע ממשיך ׳להלוות׳ חיים ושפע? -כי ידע שיבואו צדיקים ויתַקנו הכל (ע״ י אבות ה, ב).
ג	אֱמור לנו **דברי כזב**! ר׳ יהושע: **פָּרָדָה** יָלדה וּבוולד תלוי שטר שעליו לְפרוע מה שאביו לָוָה. -וכי פָּרדה יולדת?! -זה הכּוֹב	(שאלוּ כן מֵאַחַר שניצחם עַד כה) **הגויים** (נֶעדרֵי ייחוס, כפִּרדה), אין שייך ׳להלוותם׳ ברית חדשה (אלא ישראל ראויים לזה) (לא הבינו עומק דבריו לפי הנמשל, ובזה ניצחם)	**-מלכות עֶשֶׂר** (פִּרְדָּה) שולטת, ואומרת שֶׁנּוֹשָׂה בישראל 100,000 זו (נפשות מ-60 ־ריבוא, ¼ שיש למלכות רשות, שבועות לה:); וזה כוב, אין פִּרדה יולדת וממילא אין פתק וכו׳ (רשות שלטון על ¼ היא רק לְמלכוּת ישראל)
ד	**מֶלַח שהסריח**, במה מולחים אותו? -בְּשִׁלְיַת פָּרָדָה. -וכי יש לְפָרדה שלִיָה?! -וכי מלח מסריח?!	הן **הַבְּרִית** עִם ישראל **בטלה** (כך טוענים) בגלות; היאך תחזור להתקיים?! -לְפרדה אין שִׁלְיָה וכן לגויים אין זרע מיוחס אחריהם לקיום הברית; אך לישראל תתקיים הברית לעולם ואף ה׳מלח׳ שלהם מעולם לא סרח	**ישראל** (להם ברית־מלח), **כשחוטאים**, כיצד מן השמיים תיקון וקיום להם? -׳בְּשִׁלְיַת פָּרדה׳, בחֲשובים שבאומות (מלך קשה כהָמָן ומְגוַרותיו חורים בתשובה, סנהדרין צז:). -וכי יש ׳חשיבות׳ לאומות־העולם? הרי בהם הגדול שקוּע יותר בטומאה! -וכי יש ביטול לִבְרית־מלח של ישראל? ותמיד יש בהם צדיקים (וכמו דבריכם, אני עניתי כפי הנראֶה־לעין בלבד)
ה	בְּנֵה לנו **בית באוויר**! אמר שֵׁם, ונתלה באוויר: הַעֲלוּ לי לִבֵּנים וטיט וכו׳	מאז החורבן אין לכם השראת **שכינה**, שמקום־המקדש ביד שונאיכם! והשיב: בכל מקום הקב״ה נמצא לצדיקים, ואף בגלות דִּבֵּק עמנו באוויר רוחני בלי בית מַחומר גשמי (לעומתכם, שאין עמכם דבר רוחני הַדָּבֵק בכם, כי אם דבר חומר)	ביקשו **שייכוּת ברוחניוּת**. רמז להם שאין זה אלא בישראל, הממוצעים בין הרוחניות והגשמיות. או שיוכלו לזכך גשמיותם לקודש, ומי שאינו יכול להוסיף מֵחול על קודש, כ״ש שאין לו אחיזה ברוחניות גמורה.
ו	היכן **אמצע העולם**? הְצביע: כאן. -מי אמר? -הֲביאו חבלים ומְדדוּ.	לוּ הייתם **בירושלים** היה הקב״ה דִּבֵּק עמכם אפי׳ בלי בית גשמי, אלא שאפילו בירושלים אינכם! והשיב: הקב״ה אינו מוגבל במקום, שאינו גוף, ובכל מקום שכִּינתוֹ שורה כבאֶמצע העולם. והם לא הבינו (בשל אמונתם בגשמות), ולכן הִקשו: ׳מי אמר׳; והשיבם לפי דרכם, שימדדו	היכן הלב, קודש־הקדשים, השראת **השכינה**? איבדתם! -כאן! אנחנו, הצדיקים. -מי אמר? -הֲביאו חבלים ומדדו (תמצאו שאיניני תופס מקום. סמך על הנס, והם התייאשו מִלבדוק, שכבר עמד באוויר בנס.)
ז	יש לנו **בְּאֵר** בשדה, **הַבְּנִיסָה** לעיר! ר׳ יהושע: הָכינו לי חבלים מַסֶּבֶּין.	**מקור השפע** של הגויים הוא בתוך העולם; אך מקור **רוח־הקודש** של ישראל יָצא מן העולם, שכבר עלתה למרום בָּחורבנן! והשיב: לכם אין אלא חֲבָלִים מֻרשעֵי האומות, סובין; אך לנו חבלים חזקים, הצדיקים שהורידו שכִינה לארץ, וביכלתם להוריד אפי׳ מחוץ לעיר, ממרום.	מצד הס״א (רה״ר), רוצים להיכנס לקדושה **ולינק** משם. -עֲשׂוּ לי חבלים מְסובין! ואי־אפשר, כי אתם מצד הסִּיגים והקליפות ואין ׳חיבור׳ אלא בקדושה, רשות־היחיד.
ח	יש לנו רַחֲיִים שבורות, תְּפֹר אותן! לקח פיסה: הָכינו לי ממנה חוטים ואֶתפור.	כשהייתם בארצכם הייתם אוכלים **מְשולחנוֹ** ע״י הקרבנות, אך עתה נשברו הריחיים שלכם! והשיב: ודאי במעשיכם אין לְשַׂנּוֹת טֶבע הַצוּר ולעשות ממנו חוט, אך לנו צדיקים שבכל דור, שנמשלו לצוּר, הם החוט לִתפור ולַזכותנו לשולחן גבוה	נפשות ישראל **הפגומות** ע״י עוונות, הֲתוּכַל **לְתקנן** ולְפדותן? -הָכינו חוט מהם, צריך קצת התעוררות מן האדם עצמו. -וכי מי יכול להטות לב האדם? -א״א אחרת.
ט	במה **קוצרים** ערוגת **סכינים**? ר׳ יהושע: בקרן חמוֹר. -וכי יש קרן לחמור?! -וכי יש ערוגת סכינים?!	הרבה **סכנות** וצרוֹת מוֹנְעוֹת מכם מִלבוא אל השלֵמוּת! והשיב, כי ע״י חסדים ותורה (״רגל השור והחמור״, עי׳ ב״ק יז.) ניצל. או: רָמַז לקרן המשיח ולחמוֹרוֹ.	**המינים** המתווכחים, במה תוכלו להכניעם ולאבדם? -בקרן חמוֹר, בכוח התורה. -וכי יש קרן לחמור? אבדה חכמת־התורה מכם בגלות! -א״כ גם כוח המינים ניטל (חגיגה ה:)
י	2 ביצים, איזו של תרנגולת **שחורה** ואיזו של **לבנה**? הביא 2 גבינות: איזו מֵעֵז שחורה ואיזו מֵעז לבנה?	אצלכם **ימי הפורענות** 21 (כעיבור בֵּיצה, לעיל ח.), בין המִצרים, וכן מניין **ימי הסליחה** (ר״ה עד הוש״ר), ואין הֶכֵּר בין אלו לאלו, ואין לָכם תקווה, שמִקרה אחד יקרה את כולם! והשיב: 2 שׁעירים ביוה״כ, ותולדתם שווה - שניהם מְלֻבָּנִים עוונות ישראל; כך, גם ימי הפורענות מְלבנים עוונות, שהצרות והייסורים מְכפרים.	כך אין לכם להתייחס אחרי האבות, **שאין קשר** ודמיון לַנולד עִם מוֹלִידוֹ. -איזו גבינה של עֵז לבנה וכו׳? אכן כך הוא בטבע, אך בקשר רוחני אין דנים בדמיון טבעי־פיזי
יא	**אפרוח** שמת **בביצתו**, מהיכן יוצאת רוחו? ר׳ יהושע: מהיכן שנכנסה.	המתים **וְהָרְצוּצִים** בגלות - איזו שלֵמוּת תגיע להם בתורתם ובמעשיהם? להיכן נשמתם תצא להשיג שלֵמותם? והשיב: הנשמה נצחית, צרוּרה תחת כסא הכבוד.	**ניצוצי קדושה** שנפלו לקליפות ונתערבו בחטא עץ־הדעת, מהיכן יֵצאו חזרה לשרשם? -כפי שנכנסו, גם התיקון ע״י אבילה לש״ש וברכה בבוונה
יב	הַרְאֵנוּ **כלי** שאינו שווה את **נזקוֹ**. מחצלת פרוסה אינהּ נכנסת בפתח: סְתָרוּ את הפתח!	לא שווה לקב״ה לאבד בעתיד את כל הגויים בשביל **ישראל** הנִּדמים לכלי אין חפץ בו! והשיב: הגויים הם שנמשלו לִכלים שפלים, קש, וודאי אינם שווים לאדם לְסתור ביתוֹ; אך עַם ישראל כלי חשוב, ״סְגֻלָּה מִכָּל־הָעַמִּים״, וראוי שהקב״ה יִסתור העולם בשבילוֹ	׳בודיא׳ - בדוּת, **שקר**. הִבדאי מַרוויח עכשיו מעט בשִׂקרוֹ, אך אין זה שווה מחמת הפסדוֹ העתידי, שאין מאמינים לו יותר אפי׳ בדבר־אמת (סנה׳ פט:) ועתיד לְסתור בנייני האֱמוּן־בו. ואפילו הרוּוח־המיידי אינו כשמַפריז בשקריו (מַרחיב פיו בו), שאז השקר נִבָּר מיד (ולא נבנס)

[ניסן התשע״ט / מרחשון התשפ״ז]